

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) โดยใช้วิธีวิจัยปรากฏการณ์วิทยา (Phenomenology) ใช้วิธีการรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) ร่วมกับการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non participatory observation) เพื่อศึกษาการจัดการตนเองของผู้ติดเชื้อเอชไอวี/ผู้ป่วยเอดส์ที่มีคุณภาพชีวิตดี

ผู้ให้ข้อมูล

ผู้ให้ข้อมูลในการศึกษาครั้งนี้ เป็นผู้ติดเชื้อเอชไอวี/ผู้ป่วยเอดส์ที่มารับบริการในคลินิกบริการดูแลผู้ป่วยเอดส์ของโรงพยาบาลแห่งหนึ่งในเขตภาคเหนือตอนล่างของประเทศไทย ที่ได้รับการประเมินคุณภาพชีวิตได้คะแนน 96 คะแนนขึ้นไป ปัจจุบันมีสุขภาพแข็งแรงไม่มีอาการของการติดเชื้อฉวยโอกาส ดำรงชีวิตและทำงานได้อย่างปกติสุข เข้าร่วมกิจกรรมกลุ่มอย่างสม่ำเสมอไม่น้อยกว่า 6 เดือน ยินดีให้ข้อมูลกับผู้วิจัย

เกณฑ์การคัดเลือกผู้ให้ข้อมูล

1. ให้ผู้ติดเชื้อเอชไอวี/ผู้ป่วยเอดส์ ที่มารับบริการที่แผนกผู้ป่วยนอกของโรงพยาบาลแห่งหนึ่งในเขตภาคเหนือตอนล่างของประเทศไทย ทุกคนที่มีคุณสมบัติตามที่กำหนดได้รับการประเมินคุณภาพชีวิต โดยใช้แบบประเมินคุณภาพชีวิตขององค์การอนามัยโลกชุดย่อยฉบับภาษาไทย และเลือกศึกษาเฉพาะผู้ที่มีผลการประเมินคุณภาพชีวิตโดยรวมอยู่ในระดับที่ดี ได้คะแนนตั้งแต่ 96 คะแนนขึ้นไป จากคะแนนเต็มทั้งหมด 130 คะแนน

2. ประเมินอาการผู้ติดเชื้อเอชไอวี/ผู้ป่วยเอดส์ ที่มารับบริการที่แผนกผู้ป่วยนอกของโรงพยาบาลแห่งหนึ่งในเขตภาคเหนือตอนล่างของประเทศไทย ทุกคนที่มีคุณสมบัติตามที่กำหนด โดยใช้แบบประเมินอาการที่ผู้ประเมินสร้างขึ้นและกำหนดเกณฑ์การเลือกผู้ที่มีคุณสมบัติดังต่อไปนี้

2.1 เป็นผู้ที่ได้รับการวินิจฉัยว่าติดเชื้อเอชไอวี โดยมีผลการตรวจหาเชื้อเอชไอวีในเลือดเป็นบวกและเคยมีการเจ็บป่วยจากกลุ่มอาการในข้อ 1-11 ตามนิยามวินิจฉัยว่าเป็นผู้ติดเชื้อที่มีอาการ และเคยมีกลุ่มอาการ 1-25 ตามนิยามการวินิจฉัยว่าเป็นผู้ป่วยเอดส์ ในแบบรายงาน 506/1

2.2 ปัจจุบันมีสุขภาพแข็งแรงไม่มีอาการของการติดเชื้อฉวยโอกาส

2.3 สามารถดำรงชีวิต และทำงานได้อย่างปกติสุข

2.4 เข้าร่วมกิจกรรมกลุ่มอย่างสม่ำเสมอเป็นเวลาไม่น้อยกว่า 6 เดือน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ประกอบไปด้วย

1. ตัวผู้วิจัยเป็นเครื่องมือหลักในการใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก
2. เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล ได้แก่

2.1 แบบบันทึกข้อมูลทั่วไป ประกอบด้วยข้อมูลเกี่ยวกับอายุ เพศ สถานภาพการสมรส ระดับการศึกษา ศาสนา อาชีพ รายได้ ที่อยู่ปัจจุบัน ภูมิลำเนาเดิม ระยะเวลาที่ทราบผลการติดเชื้อเอชไอวีหรือได้รับการวินิจฉัยว่าเป็นโรคเอดส์

2.2 แบบประเมินคุณภาพชีวิตขององค์การอนามัยโลกชุดย่อฉบับภาษาไทย (WHOQOL-BREF- THAI) ซึ่งเป็นเครื่องมือวัดคุณภาพชีวิตที่ สุวัฒน์ มหัตนิรันดร์และคณะ (2541) ได้พัฒนามาจากเครื่องชี้วัดคุณภาพชีวิตขององค์การอนามัยโลก (WHO) จำนวน 100 ข้อ โดยทำการเลือกคำถามมาเพียง 1 ข้อ จากแต่ละหมวด และรวมกับหมวดที่เป็นคุณภาพชีวิตและสุขภาพทั่วไปโดยรวมอีก 2 ข้อคำถาม มีคำถามทั้งสิ้นรวม 26 ข้อ ทำการทบทวนและปรับปรุงภาษาในเครื่องมือ WHOQOL-BREF โดยผู้เชี่ยวชาญทางด้านภาษา แล้วนำไปทดสอบความเข้าใจภาษากับคนที่มีพื้นฐานแตกต่างกัน นำมาปรับปรุงข้อที่เป็นปัญหาแล้วทดสอบซ้ำ ทำเช่นนี้ อยู่ 3 รอบ และได้นำมาทดสอบเทียบกับ WHOQOL-100 ในกลุ่มตัวอย่างที่เป็นชาย 208 คน (31.2%) เป็นหญิง 459 คน (68.6%) อายุระหว่าง 17-60 ปี พบว่ามีค่าความเชื่อมั่น Cronbach's Alpha Coefficient ของ WHOQOL-100 และWHOQOL- BREF มีค่า 0.8921 และ 0.8406 ตามลำดับ และความสัมพันธ์ระหว่างเครื่องชี้วัดทั้งสองค่ามี $r=0.6515$ ($p < 0.01$) (กรมสุขภาพจิต, 2545, หน้า 71-79)

2.3 แบบประเมินอาการของผู้ติดเชื้อเอชไอวี/ผู้ป่วยเอดส์ ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นโดยใช้แนวคิดการจำแนกระยะการติดเชื้อของศูนย์ควบคุมโรคติดต่อ และป้องกันประเทศสหรัฐอเมริกา (CDC, 1993) มาเป็นแนวทางในการสร้างแบบประเมิน

2.4 แนวคำถามในการสัมภาษณ์เกี่ยวกับการจัดการตนเองอย่างมีคุณภาพของผู้ติดเชื้อเอชไอวี/ผู้ป่วยเอดส์ ซึ่งผู้วิจัยสร้างแนวคำถาม โดยการศึกษาจากเอกสารต่างๆ และงานวิจัยเกี่ยวกับการจัดการตนเองของผู้ติดเชื้อเอชไอวี/ผู้ป่วยเอดส์และสร้างแนวคำถามมีลักษณะปลายเปิด

2.5 เทปบันทึกเสียง

2.6 ม้วนเทปบันทึกเสียงสำหรับบันทึกการสนทนา

2.7 บันทึกภาคสนาม (Field Note) เพื่อบันทึกข้อมูลที่นอกเหนือจากการบันทึกเสียง และได้จากการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม

การตรวจสอบเครื่องมือ

ผู้วิจัยสร้างแนวคำถามจากการทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัย แล้วนำไปปรึกษาอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ และผู้เชี่ยวชาญด้านการดูแลผู้ติดเชื้อเอชไอวี/ผู้ป่วยเอดส์ จำนวน 5 ท่าน จากนั้นนำมาปรับปรุงแก้ไขแล้วนำไปทดลองใช้ เพื่อทดสอบความครอบคลุม ความชัดเจนและความเข้าใจของคำถาม ปฏิกริยาของผู้ให้ข้อมูลที่มีต่อคำถาม ความต่อเนื่องของเนื้อหาและการตอบสนองของผู้ให้ข้อมูล โดยการสัมภาษณ์ผู้ติดเชื้อเอชไอวี/ผู้ป่วยเอดส์จำนวน 3 ราย เพื่อเป็นการศึกษานำร่อง ในขณะที่สัมภาษณ์มีการบันทึกเสียง เพื่อนำข้อมูลมาวิเคราะห์และพัฒนาทักษะในการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกของผู้วิจัยและเพื่อปรับแนวคำถามให้เหมาะสมก่อนที่จะนำไปใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลจริง

การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. ผู้วิจัยนำเอกสารขออนุญาตดำเนินการวิจัยจากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยนเรศวร เสนอต่อผู้อำนวยการโรงพยาบาล แห่งหนึ่ง ในเขตภาคเหนือของประเทศไทย เพื่อขออนุมัติเก็บข้อมูลการวิจัยจากผู้ติดเชื้อเอชไอวี/ผู้ป่วยเอดส์
2. ประสานงานกับแผนกเวชระเบียนพร้อมทั้งชี้แจงวัตถุประสงค์และรายละเอียดของการวิจัยเพื่อขอศึกษาข้อมูลเพิ่มเติมจากเวชระเบียน
3. ผู้วิจัยขออนุญาตเก็บข้อมูลกับผู้ติดเชื้อเอชไอวี/ผู้ป่วยเอดส์ โดยอธิบายวิธีการเก็บข้อมูล และให้ผู้ติดเชื้อเอชไอวี/ผู้ป่วยเอดส์ทุกรายยินยอมและอนุญาต โดยเซ็นชื่อในหนังสือแสดงความยินยอมในการเก็บข้อมูล
4. คัดเลือกผู้ให้ข้อมูลที่จะศึกษา โดยผู้วิจัยแจกแบบประเมินคุณภาพชีวิตที่ใส่เป็นรหัสของแต่ละคนไว้เป็นตัวเลข โดยไม่ระบุชื่อผู้ตอบแบบประเมิน ซึ่งผู้วิจัยจะสามารถทราบรหัสของแต่ละคน และบันทึกไว้ว่ารหัสใดตรงกับผู้ให้ข้อมูลคนใดโดยขออนุญาตผู้ให้ข้อมูลก่อนและให้ผู้ให้ข้อมูลตอบแบบประเมินคุณภาพชีวิตให้เสร็จในวันที่ผู้ให้ข้อมูลมารับบริการที่แผนกผู้ป่วยนอก
5. ประเมินอาการผู้ติดเชื้อเอชไอวี/ผู้ป่วยเอดส์ทุกคนโดยใช้แบบประเมินอาการ เพื่อคัดเลือกผู้ที่มีคุณสมบัติตามเกณฑ์ที่กำหนด 4 ข้อ
 - 5.1 นำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์และสรุปผลการประเมิน
 - 5.2 สร้างสัมพันธภาพกับผู้ติดเชื้อ และผู้ป่วยเอดส์ที่มารับบริการที่มีผลการประเมิน

คุณภาพชีวิตอยู่ในระดับคุณภาพชีวิตที่ดีได้คะแนนตั้งแต่ 96-130 คะแนนและมีคุณสมบัติตรงตามเกณฑ์ที่กำหนดทั้ง 4 ข้อ

5.3 เตรียมแจ้งข้อมูลเพื่อการสัมภาษณ์โดยมีการขออนุญาต และนัดเวลา และสถานที่ในการสัมภาษณ์

5.4 เตรียมเครื่องมือในการสัมภาษณ์ ได้แก่ แบบสอบถาม เทปบันทึกเสียง บันทึกเอกสารส่วนตัว

6. ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก การสังเกต และการใช้แหล่งข้อมูลอื่นๆ การสัมภาษณ์เป็นลักษณะของการเปิดประเด็นด้วยคำถามปลายเปิดที่มีหรือไม่มี การเตรียมไว้ล่วงหน้า สัมภาษณ์จากประเด็นใหญ่ไปสู่ประเด็นย่อย และเจาะลึกในประเด็นที่สนใจจนได้ข้อมูลกระจ่าง

การพิทักษ์สิทธิผู้ให้ข้อมูล

การพิทักษ์สิทธิผู้ให้ข้อมูล ผู้วิจัยพิทักษ์สิทธิผู้ให้ข้อมูลตั้งแต่เริ่มต้นกระบวนการเก็บข้อมูลจนกระทั่งนำเสนอผลการวิจัย กล่าวคือ ในการขอความร่วมมือเป็นผู้ให้ข้อมูล ผู้วิจัยให้ข้อมูลและชี้แจงให้ทราบถึงวัตถุประสงค์และขั้นตอนในการเก็บข้อมูล บอกให้ทราบเกี่ยวกับลักษณะการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก การขออนุญาตบันทึกเสียงการสนทนา โดยให้ลงนามอนุญาตให้ทำการสัมภาษณ์ ระยะเวลาที่คาดว่าจะใช้ในการสัมภาษณ์ สถานที่ในการสัมภาษณ์ การรักษาความลับด้วยการทำลายข้อมูลเมื่อสิ้นสุดการวิจัย การนำข้อมูลไปอภิปรายหรือพิมพ์เผยแพร่ จะกระทำในภาพรวมเฉพาะการนำเสนอเชิงวิชาการ ในระหว่างพูดคุยหากมีคำถามใดไม่สะดวกใจที่จะตอบ ผู้ให้ข้อมูลมีอิสระที่จะไม่ตอบ รวมทั้งสามารถบอกยุติการให้ความร่วมมือในขั้นตอนใดๆ ของการวิจัยและขอข้อมูลกลับคืนได้ตลอดเวลา และผู้วิจัยจะให้โอกาสผู้ที่จะให้ข้อมูลได้ซักถามข้อข้องใจจนมีความกระจ่างและมีเวลาคิดทบทวนก่อนตัดสินใจให้คำตอบด้วยความสมัครใจ

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัยครั้งนี้ใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) ซึ่งผู้วิจัยได้นำวิธีการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพของ Colaizzi มาเป็นแนวทางในการวิเคราะห์ข้อมูลมีขั้นตอนดังนี้

1. ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการถอดเทป คำต่อคำ ของการให้สัมภาษณ์ของผู้ให้ข้อมูลมาอ่านทบทวนซ้ำเพื่อให้เข้าใจอย่างลึกซึ้งถึงความรู้สึกนึกคิด พฤติกรรม และประสบการณ์การจัดการตนเองของผู้ให้ข้อมูล

2. ผู้วิจัยพิจารณาตั้งคำหรือประโยคที่เกี่ยวข้องกับประสบการณ์การจัดการตนเอง ในลักษณะของคำที่มีความนัย คำที่มีความถี่ และที่มีความหมายแตกต่าง ออกมาได้มากที่สุด
3. นำส่วนที่ได้จากข้อ 2 มากำหนดความหมายให้กับคำประโยคหรือย่อหน้า ที่สอดคล้องกับประสบการณ์การจัดการตนเองของดิถีเอชไอวี/ผู้ป่วยเอดส์ที่มีคุณภาพชีวิตดี
4. ดำเนินการซ้ำตามข้อ 1-3 สำหรับผู้ให้ข้อมูลที่ให้สัมภาษณ์คนต่อไปจนครบ แล้วนำมาจัดกลุ่มประเด็นต่าง ๆ โดยแบ่งเป็นประเด็นหลักและประเด็นย่อย ซึ่งจะทำไปพร้อมกับการตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูลด้วย
5. เมื่อได้ประเด็นต่าง ๆ ตามวัตถุประสงค์ที่ศึกษาแล้ว ประกอบกับไม่พบว่ามีประเด็นใหม่ที่สำคัญเพิ่มเติมจึงยุติการสัมภาษณ์
6. ผู้วิจัยลดทอนข้อมูลโดยพิจารณาจากการจัดหมวดหมู่ข้อความ ภายใต้ประเด็นหลัก และประเด็นย่อย
7. ผู้วิจัยนำข้อมูลที่วิเคราะห์ได้ ไปให้ผู้ให้ข้อมูลตรวจสอบอีกครั้ง โดยการติดตามการนัดตรวจติดตามอาการในครั้งต่อไป

ความน่าเชื่อถือของข้อมูล (Credibility)

ผู้วิจัยใช้วิธีการตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูลจากการใช้ระยะเวลาในการสัมภาษณ์ อยู่ในช่วง 40-60 นาที ซึ่งเป็นเวลาที่เหมาะสม และเพียงพอสำหรับการเก็บรวบรวมข้อมูลและ ไม่ก่อให้เกิดความเบื่อหน่ายต่อผู้ให้ข้อมูล นอกจากนี้คำถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์เป็นคำถาม ปลายเปิด เนื้อหาเกี่ยวกับการจัดการตนเองซึ่งไม่ทำให้ผู้ให้ข้อมูลรู้สึกลำบากใจในการตอบ สามารถเล่าเรื่องประสบการณ์ของตนเองได้อย่างอิสระ ในระหว่างที่สัมภาษณ์มีการสังเกตร่วมกับการจดบันทึกทำท่าง การแสดงออกและความรู้สึกนึกคิดควบคู่ไปด้วย หลังจากจบการสัมภาษณ์นำ ข้อมูลไปตรวจสอบแบบสามเส้า (Triangulation) ได้แก่ การตรวจสอบด้านข้อมูล คือมีการเก็บ ข้อมูลต่างเวลาและสถานที่กัน ด้านวิธีรวบรวมข้อมูลใช้การสัมภาษณ์เชิงลึกร่วมกับการสังเกตแบบ ไม่มีส่วนร่วม และการจดบันทึกภาคสนาม ส่วนด้านผู้วิจัยนั้นได้มีการนำข้อมูลที่ได้จากการถอด เทปสัมภาษณ์ ในขั้นตอนการวิเคราะห์และสรุปความ ไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิที่เกี่ยวข้องชาวยุทธในการ จัดการตนเอง และผู้เชี่ยวชาญด้านการวิจัยเชิงคุณภาพ ร่วมตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล